

AMB 3, 4 I 5 ANYS I VIVINT LA HISTÒRIA ÉS POSSIBLE TREBALLAR EL TEMPS HISTÒRIC A EDUCACIÓ INFANTIL. REFLEXIONS I PROPOSTES

Antoni BARDAVIO NOVI. *Camp d'Aprenentatge de la Noguera. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya / Professor de didàctica del medi a EI a la UAB*

Sònia MAÑÉ OROZCO. *Camp d'Aprenentatge de la Noguera. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya*

Clara MASRIERA I ESQUERRA. *Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria (CEPAP – UAB) / Professora de Didàctica de les Ciències Socials a EI a la Universitat de Barcelona (UB)*

Helena MINUESA. *Museus de Sant Cugat*

L'àmbit educatiu és un moment cultural en l'experiència humana. Quant a tal, no copia la realitat sinó que l'explora, la comprèn per poder modificar-la; és el lloc on el coneixement de la realitat precedeix a l'acció, a la intervenció sobre la mateixa realitat que es produirà en totes les manifestacions de la vida pràctica, donant lloc a noves experiències que s'han d'analitzar i modificar novament en un procés continuat d'investigació que tindrà la garantia final de l'home i la dona integral.

Adaptació de Carrubba, L. et al.

PER QUÈ ENSENYAR HISTÒRIA A EDUCACIÓ INFANTIL?

En aquest article ens volem centrar en la reflexió al voltant de la importància educativa d'ensenyar història al segon cicle d'educació infantil, als nens i nenes de 3 a 5 anys.

La història té unes característiques que la converteixen en un objecte d'estudi atractiu i motivador per als nens i nenes de 3 a 5 anys, no sent excepcional la tria de la història en molts centres que desenvolupen treballs per projectes com a eix del projecte curricular. D'altra banda l'alumnat té una sèrie d'imatges construïdes sobre els temps llunyans que el converteixen, malgrat la seva llunyania temporal, en moments propers a l'alumnat, en el qual reconeix formes de vida diferents de les actuals.

La història, aquest conjunt de mons ja inexistents, estimula la curiositat en els infants, potencia la seva imaginació, creativitat i motivació per poder fomentar el seu aprenentatge i ajudar-los a mantenir una actitud positiva reforçant la seva capacitat per construir el seu propi coneixement. Les activitats vinculades a l'ensenyament-aprenentatge de la història en aquesta etapa educativa han de garantir que els nens i les nenes es converteixin en autors i prota-

gonistes del seu propi aprenentatge, promovent el seu paper actiu a l'hora de construir-lo. Basant-nos en un aprenentatge per descobriment, és fonamental l'elaboració de situacions i accions centrades en la història i basades en el joc.

Un repte important en aquestes edats és com fer percebre una dimensió temporal tan llunyana. Una possibilitat és fer un enfocament comparatiu entre aquelles èpoques passades i l'actual, en relació amb el vestuari, l'alimentació, els animals, l'habitatge i les activitats quotidianes. Un paral·lelisme entre el passat (on vivien, com vivien, què menjaven, com es vestien, en què utilitzaven el temps) i l'època actual: com vivim nosaltres, què mengem, com ens vestim i com organitzem el nostre temps avui en dia.

QUINS OBJECTIUS GENERALS MARQUEN UN PROJECTE EDUCATIU DE TEMPS HISTÒRIC A EI?

- Desenvolupar les capacitats de pensament inductiu i hipotètic-deductiu.
- Proposar metodologies didàctiques basades en el descobriment guiat i la investigació escolar.
- Promoure els aprenentatges en l'entorn local.
- Promoure el valor del patrimoni com a eina de compromís social.

QUINES CAPACITATS ES PROPOSEN DESENVOLUPAR?

- Aprendre a pensar i comunicar: a l'alumnat se l'interpel·la permanentment per aconseguir que pensi, creï i elabori explicacions ajustades al context concret que se'l proposa.
- Aprendre a descobrir i tenir iniciativa: es proposen activitats que promoguin l'exploració, l'experimentació, la formulació de preguntes i la verificació d'hipòtesis.

QUINS OBJECTIUS DIDÀCTICS ES PERSEGUEIXEN?

- Percebre l'existència de temps llunyans.
- Comprendre les formes de vida d'homes i dones en altres temps de la història.
- Posar en relació formes de vida del passat amb la seva vida actual.
- Potenciar capacitats d'observació i anàlisi.
- Desenvolupar capacitats comunicatives orals i iconogràfiques.
- Valorar l'entorn natural en la vida de les persones

QUINS CONTINGUTS PODEN DESENVOLUPAR-SE?

Conceptes:

- El temps de la història.
- La vida quotidiana: l'habitatge, la tecnologia, la comunicació, la música, l'alimentació...

Procediments:

- Lectura comprensiva de dibuixos.
- Anàlisi experimental de fenòmens.
- Observació i anàlisi de fonts materials.
- Adquisició de nou vocabulari històric.

Valors:

- La relació dels humans amb el medi.
- Formes de viure en societat.

QUINES EINES METODOLÒGIQUES PODEM EMPRAR?

- Afavorir situacions empàtiques, per exemple, disfressant les nenes i els nens.
- Percepció del temps històric (no viscut) establint llunyania per comparació amb ara: fa tant i tant de temps que... no hi havia cotxes... però hi havia...
- L'ús d'objectes per aproximar-se al passat. Treballar el pensament inductiu a partir de fonts materials.
- L'ús d'imatges com a font secundària per aproximar l'alumnat als temps passats.
- El relat com a desenvolupador del pensament i

la comprensió històrica: la història per mitjà de les històries.

- Teatre, titelles i altres recursos de representació com a mediadors entre el passat i els nens i les nenes.
- Experimentar per entendre: olorar, tocar, escoltar, mirar...
- Fer per aprendre. La concreció i la memòria dels aprenentatges: pintem, fabriquem, construïm, modelem...

S'ENSENYA HISTÒRIA ALS MÉS PETITS A CATALUNYA?

En l'àmbit de l'educació formal l'ensenyament de la història als més petits és força escàs, ja que es limita a l'estudi i presa de consciència per part de l'alumnat del temps passat a partir de les experiències familiars i pròpies, és a dir, viscudes. Actualment a Catalunya comença a haver-hi propostes incipients sobre el temps històric –i, per tant, percebut i abstracte– a museus, centres culturals i parcs arqueològics destinades a ser treballades amb nens i nenes de 3 a 5 anys en activitats emmarcades dins l'àmbit escolar, però també en l'educació en el lleure i familiar. Moltes d'aquestes propostes se centren a la ciutat de Barcelona, tal com recull el Programa d'Activitats Educatives (PAE) que cada any es coordina des de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) i el Consell de Coordinació Pedagògica que agrupa totes aquelles institucions municipals amb ofertes educatives.¹

Com bé apuntàvem, un dels punts forts de disciplines com l'arqueologia i la prehistòria és el seu gran poder motivador i d'imaginació. Això permet transportar l'alumnat a les fronteres del coneixement. Al mateix temps, la prehistòria representa un període històric universal, global i comú a tota la humanitat,² que ens ajuda a comprendre i entendre qui som i a construir i consolidar la pròpia identitat, objectius que en el currículum d'educació infantil trobaríem tant en l'àrea de Descoberta de l'entorn, com en l'àrea de Descoberta d'un mateix i dels altres. Descobrir la nostra identitat històrica ens ajuda a veure'ns, a reconèixer-nos en un mirall des d'una perspectiva llunyana,³ al mateix temps que ens ajuda

1. Es pot consultar tota l'oferta del PAE a través de la pàgina web: <http://w10.bcn.es/APPS/wprpae/general/homeInit.do?method=cargar>

2. SANTACANA, J.; HERNÁNDEZ, X. (1999). *Enseñanza de la arqueología y la prehistoria*. Ed. Milenio, p. 11-33.

3. Aquesta mateixa idea dels miralls està reflectida d'una manera molt amena a l'obra que Ernst Gombrich, el gran historiador de l'art del segle XX, va escriure per al seu nét. GOMBRICH, E.H. (2001). *Breu Història del món*. Ed. Empúries, p. 9-13.

a separar-nos d'aquest mirall i començar a veure l'altre i la diversitat del passat i del nostre entorn actual.

Per exemplificar el que diem i veure com es porta a la pràctica el que hem esmentat, hem escollit alguns casos il·lustratius d'èxit en l'àmbit de l'ensenyament formal i no formal.

CAMP D'APRENENTATGE DE LA NOGUERA. SANT LLORENÇ DE MONTGAI (NOGUERA)

El Camp d'Aprenentatge de la Noguera és un Servei Educatiu del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya que té com a eix vertebrador de les seves activitats didàctiques l'arqueologia i la prehistòria i disposa d'una oferta educativa des de l'any 2006 que abraça des d'educació infantil fins a batxillerat.

Les propostes didàctiques del Camp d'Aprenentatge de la Noguera incideixen en la importància que l'alumnat aprengui a conèixer i interpretar el seu entorn, promovent eines d'observació, anàlisi i interpretació d'aquest que els permeti entendre el significat de pertinença a una societat, tot fomentant la seva identitat personal.

Les preguntes clau a l'hora de dissenyar activitats didàctiques de caire històric són: per què és interessant per als infants la realització d'activitats al voltant de la prehistòria? Com s'estimula la curiositat i la creativitat d'aquests infants, mantenint de manera continuada la seva motivació? Com es pot fer comprendre un temps percebut i per tant abstracte, com és el temps històric, a infants que es troben en una fase de comprensió del temps viscut i per tant concret?

Les activitats parteixen de disfressar els nens i nenes per generar empatia, posant-los en la pell dels nens i nenes prehistòrics (quan disfressem un nen o una nena com si visquessin a la prehistòria, ja estan a la prehistòria!). Disfressar-se és una de les activitats que més desperta el seu interès i que, per tant, els motiva per a l'aprenentatge del coneixement d'aquest temps històric. Un altre recurs és la presentació d'animals de peluix de la prehistòria i, especialment, la creació de dos titelles de la prehistòria (el Pic i la Puc) que expliquen, mitjançant un conte gegant sense paraules, les diverses activitats que ells realitzaven a la prehistòria. Un mamut de peluix anomenat Mut es converteix també en element de connexió entre els nens i nenes i els aprenentatges que es pretenen assolir.

Cal destacar també un paquet d'activitats amb relació a la motricitat i la creativitat al voltant d'un bloc que anomenem «els colors de la prehistòria». Així mateix, es realitzen una sèrie de jocs de cacera a la prehistòria, una activitat de pintura a la zona de pintura rupestre en un espai que simula l'interior d'una cova i, per últim, el tomb per la recreació a escala 1:1 d'un campament prehistòric on experimentar amb les olors i altres sensacions derivades de viure en un campament a l'aire lliure d'època paleolítica.

Així mateix, s'ofereix una activitat força rellevant pel seu gran potencial educatiu i motivador: excavar un jaciment arqueològic prehistòric simulat i adaptat amb infants de tres a cinc anys en el qual, tot i partir d'un vessant lúdic, l'alumnat pugui construir nous coneixements basats en la investigació guiada.

PARC ARQUEOLÒGIC DE LES MINES DE GAVÀ

Les mines prehistòriques de Gavà, de 6000 anys d'antiguitat i úniques en extracció del mineral varis-

cita, estan ubicades en aquesta població del Garraf, al sud de la desembocadura del riu Llobregat. Van ser descobertes els anys 1960 del segle xx al barri obrer de Can Tintorer i, a partir d'aleshores, han estat un centre clau per conèixer el neolític del nostre territori. Des d'una museografia més tradicional, l'Ajuntament d'aquest municipi va fer una forta aposta per la posada en valor de l'espai amb unes obres que, des del 2003, van donar lloc al nou Parc Arqueològic de les mines de Gavà, inaugurat el 2007.

Actualment, la gestió del servei pedagògic d'aquest parc es porta a terme entre un tècnic pedagògic del mateix museu i l'empresa de serveis didàctics en arqueologia Arqueolític, amb una gran experiència en el món de la recerca i la divulgació de la prehistòria.

A la Guia de serveis pedagògics presenten dues activitats destinades als grups d'infantil de 3 a 5 anys. Les activitats són les següents:

Visita / Taller «En Roc i la Mina ens acompanyen al Parc». Aquests dos titelles permeten interactuar de manera més amable i fàcil per als nens i nenes d'aquestes edats i els fan de personatges conductors de la història i les activitats. Amb ells, els infants completen un mural amb il·lustracions sobre la prehistòria.

Visita guiada / Taller «Artesans de l'argila». Aquesta activitat permet conèixer les mines i desenvolupar diferents activitats manuals i procedimentals (*hands-on activities*) relacionades amb l'aparició de noves tècniques de treball i nou utilatge durant el neolític, com la ceràmica.

La mateixa empresa Arqueolític fa una proposta per a infants al Parc Arqueològic Neolític de la Draga a Banyoles presentada amb dos personatges, l'Aixa i en Teix, que van viure allà fa molt de temps, a la prehistòria. Els infants aprenen com vivien els primers agricultors i ramaders, què feien, com s'alimentaven i els seus costums i rituals.

MNAC

El Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) té l'educació com un dels seus pilars estratègics des del 1975 que va crear el Departament de Didàctica, sent capdavanter en el món dels museus. Disposa d'un ampli programa educatiu que té en compte un ventall gran de públics: des dels compresos per l'educació formal dels 3 als 16 anys, programes per a joves, programes comunitaris, programes per a famílies, etc., a més de ser un equip actiu i que innova cada curs. En relació amb les activitats destinades al públic infantil, que comprèn des de l'escola bressol fins als cinc anys, ofereixen tres activitats; totes elles tenen en comú que aprofiten la capacitat d'imaginar pròpia dels nens i nenes d'aquestes edats, així com l'estímul que suposen les activitats sensorials per introduir en l'art i el passat els més petits. Aquestes són:

«Dansa de fades i follets»: activitat centrada a fer una aproximació al fet artístic per als més petits, bàsicament la pintura i escultura, mitjançant un titella, la fada Goteta d'Aigua, que va presentant quadres pictòrics i escultures on hi ha representades altres fades i follets, uns personatges molt presents a l'imaginari dels nens/es d'infantil. La fada Goteta d'Aigua rep els nens i les nenes i els convida a conèixer els seus amics fades i follets que viuen als quadres del Museu Nacional. Es fan una sèrie de propostes didàctiques interdisciplinàries mitjançant diferents llenguatges com l'expressió corporal, la dansa i la música, que ajuden a conèixer alguns personatges.

«So i Color» és una activitat per apropar l'art romànic als nens d'infantil mitjançant el disseny d'una visita que utilitza el so i el color per crear experiències plaents, estètiques que obrin la ment al coneixement i el gaudi del fet artístic.

«Històries en relleu»: ens ajuda a conèixer i entendre l'art de l'escultura i l'ofici d'escultor, en aquest cas, més centrat en l'escultura medieval. És una proposta sobre els sentits i el moviment, on es recreen les qualitats dels diferents materials, les formes dels volums o bé els procediments que ha utilitzat l'artista per expressar el seu art.

MUSEU DE SANT CUGAT

El Museu de Sant Cugat es va inaugurar el 23 d'abril de 2003 amb la missió de vetllar per la conservació i la difusió del patrimoni històric, artístic i cultural de Sant Cugat del Vallès. El museu té dues seus: el Monestir de Sant Cugat i la Casa Aymat; recentment s'ha incorporat com a subseu el Cellar modernista, construït per Cèsar Martinell l'any 1921 per a la cooperativa vitivinícola de Sant Cugat. A tots aquests espais hi ha zones reservades per a exposicions temporals relacionades amb l'art, la història i el patrimoni local i universal.

Les activitats didàctiques que es proposen per a l'etapa d'educació infantil en aquest Museu en cadascuna de les seus i subseu, així com a l'Arxiu Municipal de Sant Cugat, són:

Museu del Monestir

«L'Oblat Conrad i el Monestir de Sant Cugat». El Monestir de Sant Cugat, com molts altres monestirs de Catalunya, era una residència adaptada

a la vida monàstica medieval. Com s'organitzava? Quines habitacions hi havia? Qui hi vivia? Com hi vivien? Tot això ho descobreixen gràcies a un titella molt eixerit i a la seva maleta plena d'objectes.

«Xalem! Llegendes, trobadors i joglars». Envolats de la màgia del monestir, nens i nenes poden gaudir de les històries d'un personatge ben singular: un cavaller de l'edat mitjana. Ell explica llegendes curioses de la tradició oral catalana i santcugatena i acosta la saviesa popular gràcies al seu guitarró ple de ritme i alegria.

Museu del Tapís Contemporani - Casa Aymat

«L'Anna de la Llana i el Museu del Tapís Contemporani». El Museu del Tapís Contemporani, antiga fàbrica de catifes i tapissos, exposa una magnífica col·lecció d'obres plenes de formes i colors, on els teixits i les textures són els veritables protagonistes. Mitjançant peces d'art i material manipulable, es fan descobrir aspectes de la història industrial i quotidiana de Sant Cugat. El titella Anna de la Llana, antiga aprenent de la manufactura, els acosta a aquest món de colors, formes i textures mitjançant la seva caps de sorpreses.

Cellar modernista

«Les olors de la vinya». Per tal de fer accessible als alumnes d'educació infantil el Cellar Cooperatiu i els continguts històrics que s'hi relacionen, el Museu de Sant Cugat proposa una activitat didàctica que se centra en l'exploració de sensacions i en l'estimulació dels sentits.

Mitjançant el Cove dels Sentits, es trasllada els alumnes al Sant Cugat de les vinyes i el blat tot desenvolupant els sentits del tacte, la vista, l'oïda i l'olfacte.

Arxiu Municipal de Sant Cugat

«L'Ot del Paperot i el seu arxiu». L'Ot del Paperot és un ratolí molt eixerit que viu amagat al nostre arxiu, entre capses i papers antics.

Mitjançant aquest divertit personatge, es pot conèixer la principal funció d'un arxiu i el seu funcionament i comprendre la importància de preservar documents de valor per poder explicar després la nostra història.

La visita a l'arxiu es complementa amb un taller de creació d'arxius personals que es pot elaborar al museu o bé a l'escola, depenent del temps disponible.

CONCLUSIONS

El nens i les nenes de 3 a 5 anys tenen una curiositat natural sobre el passat. Si bé les teories de Piaget sobre el desenvolupament psicològic dels infants van portar a interpretacions deficitàries sobre el potencial dels infants en relació amb la percepció del temps no viscut, autors com Cooper destaquen la capacitat de pensar històricament (per tant, de pensar en un temps no viscut, sinó percebut de forma abstracta, no concreta) de manera cada vegada més complexa des d'educació infantil.

Les experiències explicades en aquest article confirmen aquesta afirmació. L'educador ha de donar suport a la curiositat dels infants i promoure'n la creativitat. És en aquest marc on situem aquests exemples.

BIBLIOGRAFIA

BARDAVIO, A.; MAÑÉ, S. (2013). «Viure la prehistòria». *Infància*, núm.193, p. 28-31.

BENLLOCH, M.; GARÍ, M.; ROZAS, B. (2011). *Enginyers enginyosos*. Barcelona. Associació de Mestres Rosa Sensat.

BRUSA, A. (2012). *Piccole Storie 1. Giochi e racconti di preistoria per la primaria e la scuola dell'infanzia*. Edizioni La Meridiana.

CARUBBA, L.; CECCHINI, M.; DE PEPPA, G.; GIORGI, P.; MESSERINI, A.; PAPINI, M.R. (1976). *A los tres años se investiga*. Barcelona. Avance.

COOPER, H. (2002). *Didáctica de la historia en la educación infantil primaria*. Madrid. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte / Morata Ed.

SANTACANA, J.; HERNÁNDEZ, X. (1999). *Enseñanza de la arqueología y la prehistoria*. Editorial Milenio.

WOOD, L.; HOLDEN, C. (2007). *Ensenyar història als més petits*. Manresa. Zenobita Edicions.